

recenzenata i predavača, uglavnom iz Osijeka i Zadra, ali i Zagreba, gradi jedan sustav mimo dobrih običaja, namećući kriterije ispod svake znanstvene razine, te omogućava jednom potpuno nesposobnom pojedincu da gradi sveučilišnu karijeru i upropaštava generacije studenata. Taj pojedinac je, bojim se, samo istaknuti vrh ledenog brijega nerada i nekompetencije u dijelu povijesne znanosti.

NOVI PREGLED POMOĆNIH POVIJESNIH ZNANOSTI

IVAN BALTA, PREGLED POMOĆNIH POVIJESNIH ZNANOSTI

Matica Hrvatska Osijek, Osijek 2000.

MIRJANA MATIJEVIĆ SOKOL

U izdanju Matice hrvatske Osijek podkraj 2000. godine pojavila se knjiga *Pregled pomoćnih povijesnih znanosti* iz pera dr. sc. Ivana Balte, docenta na Pedagoškom fakultetu u Osijeku. Autor na tristotinjak stranica pokušava dati pregled pomoćnih povijesnih znanosti, obuhvatniji nego su to dosadašnji priručnici J. Stipišića i S. Antoljaka. Dakako, to nije samo po sebi loše. Dapače, interdisciplinarni pristup povijesnim istraživanjima nužno otvara i potrebe svladavanja i uključivanja novih pomoćnih disciplina.

I. Balta je pregledno predočio najprije tradicionalne pomoćne znanosti kao što su paleografija, diplomatika, zatim slijedi po njemu epigrafika (i arheologija), filigranologija, kronologija, heraldika, veksilologija (!), genealogija, sfragistika te metrologija, numizmatika, povijesna geografija, onomastika i toponomastika, ikonografija, liturgika i simbolika. Završni dio knjige posvećen je metodologiji i tehnici znanstvenog rada u povijesnoj znanosti, povijesnim izvorima i historiografiji, vojnoj (hrvatskoj) povijesti i arhivistici.

Paleografiji kao jednoj od temeljnih pomoćnih znanosti I. Balta je posvetio stranice 9-43. Nakon pregleda razvoja te znanstvene discipline uključujući i osnovna saznanja o grčkoj, glagoljskoj i ćirilskoj paleografiji, Balta se više vodi Antoljakovim nego Stipišićevim pristupom u njihovim poznatim udžbenicima. Latinska paleografija je najopsežnija, ali zaista s obzirom na važnost poznavanja i vladanja vještinom čitanja i razrješavanja latinskih tekstova, -a što je cilj paleografije kao pomoćne povijesne znanosti - predstavljena je u Baltinoj knjizi uistinu nedostatno i nepotpuno, pa čak i ako je to uvjetovano koncepcijom knjige s ograničenim ciljem samo davanja pregleda. Naime, šteta je što uz kratko iznošenje svih relevantnih elemenata ove pomoćne povijesne znanosti autor nije knjigu opremio ilustrativnije odabranim primjerima koji bi jasno predočili razliku u pismima. A to i jest glavni smisao učenja paleografije. Uz to, nasumce odabrani latinski tekstovi (str. 29-32) ne korespondiraju s predočenim faksimilima (str. 39-40, 65), a legende pod faksimilima nisu potpune pa čitatelji koji se prvi put susreću s ovom problematikom (npr. studenti kojima je namijenjena knjiga) ne znaju s kojim pismom to povezati. I. Balta je o ćirilici i bosančici sazeo informacije na po dvije do tri stranice, ali ne i o glagoljici o kojoj je, pak, u uvodnom

dijelu kao o pojavi napisao nekoliko redaka. Opća diplomatika je dana sažeto s osvrtom na grčke povelje i nešto kao skica hrvatske diplomatske građe. Svakako da bi više koristilo bilo da je na primjerima iz hrvatske diplomatske baštine pojašnjena opća diplomatska terminologija. Iako je egdotika izdvojena kao zasebno poglavlje na stranici i pol (63-64) s dva pripadajuća faksimila, sasvim sigurno istom poglavlju tematski pripada i druga polovica str. 61. gdje Balta iznosi metodu prezentiranja diplomatske građe. Na stranici i pol (67-68) s ilustracijama (69-71) govori se o epigrafiji i spominje se arheologija "također važna kao pomoćna povijesna znanost koja se bavi materijalnim ostacima prošlosti". Šteta je što nije ova (epigrafija) za hrvatsku srednjovjekovnu povijest, važna znanstvena disciplina - pa čak i ovako sumarno - jasnije predstavljena. Naime, nije potrebno isticati da su antički natpisi na našim prostorima nezaobilazan predmet istraživanja, ali također još više oni iz hrvatskog srednjovjekovlja. Iako nije lako u knjizi kojoj je namjera dati pregled ući u širu elaboraciju propuštena je prilika da se upravo dva reproducirana epigrafska spomenika i to Branimirov natpis iz Muća i epitaf kraljice Jelene nisu donijela transkribirana i što se na njima nije objasnila metoda i način restitucije epigrafskih spomenika te pobliže - baš na ovim dobro izabranim primjerima - istaknula važnost ovih povijesnih vrela prvoga reda.

Filigranologija je dana pomalo zbrkano, ali sa dobrim odabirom literature, što nije slučaj s pregledom numizmatike. Naime, bilo bi korisnije uputiti zainteresiranog čitatelja u osnovnu numizmatičku literaturu, osobito najnoviju izašlu u zadnjih desetak godina u Hrvatskoj, nego nabacivati nesistematizirane nazive i vrste novca. Heraldika, sfragistika, genealogija i veksilologija (pogrešno nazvana veksilogija) kao srodne discipline čija je likovna dimenzija nezaobilazan aspekt istraživanja dane su neujednačeno, negdje s literaturom, negdje bez nje. Uz genealogiju predočeno *Rodoslovlje hrvatskih narodnih vladara* zastarjelo je i neprihvaćeno u hrvatskoj historiografiji. Dobro je poznato kako se u genealogiji pojavio knez Iljko. U pregledu kronologije također ima nepotrebnih nejasnoća, a glavni nedostatak je nemogućnost da se shvati što se od srednjovjekovnih sustava određivanja vremena pojavljuje u hrvatskoj građi i kako to preračunati na današnji način. To je, naime, svrha kronologije kao pomoćne povijesne znanosti. S druge strane uključivanje onomastike i toponomastike, pa i povijesne geografije, u pregled pomoćnih povijesnih disciplina, držimo dobrim potezom, ali Baltina knjiga nije riješila pitanje na koji način primijeniti te znanstvene discipline u povijesnim istraživanjima. Ono što je Balta dao nije iskoristivo. Naime, rezultati onomastike i toponomastike prvenstveno su proizašli iz lingvističkih istraživanja i zaista jedan povjesničar teško da može sam ući u razmatranja jedne nove discipline sa samosvojom metodologijom. Stoga, kada se onomastika i toponomastika svrstavaju među pomoćne povijesne znanosti prvi korak bi trebao biti upućivanje na neke autore čiji su rezultati povjesničarima poznati i korišteni u povijesnim istraživanjima. Navest ću samo one najpoznatije kao što su P. Skok, V. Jakić-Cestarić, P. Šimunović i svakako R. Katičić.

Nadalje, ako je drugi dio knjige zamišljen kao metodologija s historiografijom onda sasvim sigurno nepotrebno opterećenje jasnoći i svrsi pregleda predstavlja poglavlje koji navodi razne skupine narativnih izvora, a ne tiču se hrvatske povijesti i još su nesistematizirani. Ne mogu nego se s čuđenjem zapitati zašto se u ovom poglavlju kao izvor za hrvatsku povijest ne spominje *Historia Salonitana* splitskog arhiđakona Tome. Također postavljamo pitanje čemu u pregledu pomoćnih povijesnih znanosti vojna povijest koja to nije nego se i sama služi svim tim disciplinama.

Na kraju umjesto zaključnih razmatranja nekoliko napomena. Konceptijski - osim nekih odstupanja - Baltina knjiga predstavljena kao pregled relevantnih pomoćnih povijesnih znanosti - onih u užem i onih u širem smislu - dobro je zamišljena i to kao pregled informacija

o ovim disciplinama s ciljem da bude udžbenik studentima pedagoških usmjerenja studija povijesti kojima pomoćne povijesne znanosti trebaju upravo na razini informacije, a ne kao priručnik za povijesna istraživanja. Međutim, izvedba nije provedena *lege artis*. Kao prvo zanemaren je temeljno načelo udžbeničke literature, načelo ujednačenosti. Ne smije se dogoditi da se različiti kriteriji upotrebljavaju kod obrade pojedinih tematskih cjelina. Dakako, za autora je olakšavajuća okolnost to što je ipak prvi u jednom priručniku pokušao objediniti veliki broj disciplina koje su različite i po svojoj metodologiji i po relevantnosti za istraživača povijesti. Naime, neke su se definirale kao pomoćne povijesne discipline i imaju s tog aspekta razvijenu metodologiju, a od nekih povjesničari prihvaćaju samo rezultate. Stoga je to zaista sklizak teren i možda još nije vrijeme za ovakve sveobuhvatne preglede, jer se nije metodološki iskristalizirao odnos povjesničara prema tim srodnim znanostima s odgovorom na pitanje u kojoj mjeri neke od njih postaju pomoćne discipline u istraživanju, a koliko je i kako moguća primjena njihovih rezultata u interdisciplinarnom pristupu istraživanja povijesti.

SVEUČILIČNI UDŽBENIK ZA POVIJEST SREDNJE I JUGOISTOČNE EUROPE U SREDNJEM VIJEKU

IVAN BALTA, PREGLED POVIJESTI SREDNJE I JUGOISTOČNE EUROPE U SREDNJEM VIJEKU

Sveučilište Josipa Jurja Strossmayera, Pedagoški fakultet Osijek, Osijek 1999.

IVICA PRLENDER

Sudeći prema Proslavu (str.4) ovaj je udžbenik “namijenjen prvenstveno studentima povijesti, posebno studentima dvopredmetnog studija povijesti, koji se u Republici Hrvatskoj mogu studirati na sva četiri sveučilišta, posebno na Pedagoškom fakultetu u Osijeku.” I ne samo to jer rečeni udžbenik “nije namijenjen samo studentima povijesti, već i drugim studentima humanističkih i društvenih usmjerenjenja.” No, za namjene i želje sam gospodin Balta - sudeći po onome što on naziva udžbenikom - ne može biti odgovoran. Uostalom, kao ni za bilo kakvu umotvorinu iz područja povijesnih znanosti. Vjerujem da će naredni retci valjano obrazložiti izrečenu tvrdnju.

Proslav udžbenika gospodina Balte razdijeljen je na tri dijela. Prvi je naslovljen “Pregled povijesti srednje i jugoistočne Europe u srednjem vijeku.” U njemu stoji: “Program obuhvaća razdoblje od velike seobe naroda do sredine XV. stoljeća. Komparativnim se pristupom studiraju temeljni društveni, politički, gospodarski i kulturni procesi na čitavom prostoru središnje i jugoistočne Europe. Težište je na povijesti društva.”

Navedeni retci doslovno su prepisani iz programa predmeta Povijest srednje i jugoistočne Europe u srednjem vijeku na Odsjeku za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, što sam ga napisao još akademske 1994/1995. Ali, u drugom dijelu proslava naslovljenom “Osnovne teme”, gospodinu Balti više nije dovoljno dobar moj

H I S T O R I J S K I
Z B O R N I K

GODINA LIII
ZAGREB 2000.

UDK 93/99

ISSN 0351-2193

Historijski zbornik, god. LIII, str.1-283, Zagreb 2000.

Izdavač

Društvo za hrvatsku povjesnicu

Redakcijski odbor

Mirjana Gross

Ivan Kampuš

Franko Mirošević

Ivica Prlender

Tomislav Raukar

Petar Strčić

Glavni i odgovorni urednik

Ivica Prlender

Članci i rasprave iz časopisa Historijski zbornik su referirani u publikacijama:

ABC Clio

Historical Abstracts

America: History and Life

Adresa uredništva

Društvo za hrvatsku povjesnicu, Odsjek za povijest Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu, 10000 Zagreb, I. Lučića 3, Hrvatska

Časopis izlazi jednom godišnje

Izdanje časopisa sufinancira Ministarstvo znanosti Republike Hrvatske

Tisak:

Horetzky